RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa
Tel. 827 42 02
Fax. 827 64 53

Warszawa, 5 września 2000 r.

34830

RPO/334236/00/XI/GR

Pan Prof. Lech Kaczyński
Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z kierowanymi do Urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich sprawami dotyczącymi wydania dziecka w postępowaniach prowadzonych w trybie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze w dniu 25 października 1980 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528 ze zm.) pragnę zainteresować Pana Ministra kwestią egzekucji postanowień o wydaniu dziecka.

W postępowaniu prowadzonym w trybie tej Konwencji sąd polski, jako sąd państwa, w którym znajduje się uprowadzone lub zatrzymane dziecko, ma możliwość rozważenia wszystkich przesłanek uzasadniających odstąpienie od obowiązku wydania dziecka bezprawnie uprowadzonego lub zatrzymanego (1/ art. 13 ust. 1 lit. a; 2/ art. i 3 ust. 1 lit b; 3/ art. 13 ust. 2; 4/ art. 12 ust. 2; 5/ art. 20), które zwiększają zasięg ochrony dziecka, przy uwzględnieniu generalnej dyrektywy "dobra dziecka" (postanowienie SN z dnia 16 stycznia 1998 r. II CKN 855/97 oraz z dnia 1 grudnia 1999 r. I CKN 992/99). Daje to możliwość dogłębnej analizy sytuacji dziecka i przyjęcia najlepszego z punktu widzenia interesu dziecka rozwiązania w postanowieniu, którego treść, w razie wątpliwości, może zostać poddana ocenie sądu wyższej instancji.

Egzekucja takich postanowień, po rozpoznaniu sprawy na podstawie przepisów Konwencji haskiej z 1980 r. i zainicjowaniu przez polski organ centralny środków w celu: "wszczęcia lub ułatwienia wszczęcia postępowania sądowego lub administracyjnego w celu uzyskania powrotu dziecka" (art. 2 lit f. Konwencji), odbywa się na podstawie przepisów prawa polskiego. Nierzadkie są w całej grupie takich spraw egzekucyjnych - w tym także dotyczących wykonania orzeczeń wydanych na podstawie przepisów wewnętrznego prawa polskiego przypadki, gdy do dobrowolnego wydania dziecka przez rodzica, który nie jest uprawniony do sprawowania nad nim bezpośredniej pieczy, mimo istnienia prawomocnego orzeczenia sądu w tym względzie, nie dochodzi. W kolejnych latach, mimo szczegółowo uregulowanej procedury (art.1089 - 1095 Kpc) oraz gwarancji pomocy "sądu opiekuńczego i innych omanów państwowych' (art. 100 Kro), często nie dochodzi także do przymusowego odebrania dziecka.

Okoliczność, że takie orzeczenia przez długi okres czasu pozostają niewykonane prowadzi do naruszenia powagi sądów, zaś w tej grupie spraw, która dotyczy egzekucji postanowień wydartych w trybie Konwencji haskiej z 1980 r. do narażenia na szwank wiarygodności Polski jako państwa prawnego w obrocie międzynarodowym. Innym następstwem jest konieczność uwzględnienia czynnika czasu, który - zgodnie z ogólnie aprobowanym stanowiskiem - odgrywa bardzo poważną rolę w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi. W znacznej Liczbie przypadków, w związku z warunkiem uwzględnienia zmian stosunków, jakie nastąpiły w międzyczasie między rodzicami i dziećmi, dochodzi zatem do zmiany prawomocnych orzeczeń dotyczących sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej z uwagi na naczelną dyrektywę dobra dziecka.

Ponieważ założenie nadrzędnej ochrony ingresu dziecka przyjęto także w Konwencji haskiej z 1980 r. i w tej grupie spraw istnieje negatywny związek między długością czasu, jaki upłynął od uprawomocnienia się orzeczenia o zwrocie dziecka wydanego na jej podstawie, a bezwzględną egzekucją tego postanowienia. Skoro bowiem dziecko nie zostanie zwrócone "niezwłocznie" egzekucja postanowienia - bez możliwości uwzględnienia zmian w sytuacji dziecka oraz jego opinii w kwestii wydania go - staje się wraz z upływającym czasem coraz bardziej sprzeczna z duchem Konwencji.

Zgodnie z art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów (Dz. U. z 1990 r. Nr 70, poz. 439) państwo nie może powoływać się na swoje prawo dla uzasadnienia niewykonania konwencji międzynarodowej. Przedmiotem Konwencji haskiej z 1980 r. zgodnie z art. 1 lit. a oraz preambułą Konwencji; także - art. 19 oraz art. 16) jest zapewnienie niezwłocznego powrotu bezprawnie uprowadzonych i zatrzymanych dzieci przy założeniu, że Szybki powrót dziecka do miejsca stałego pobytu, jaki

miało bezpośrednio przed uprowadzeniem, służy jego dobru. Generalna klauzula zawarta w preambule konwencji podkreśla znaczenie interesu dziecka we wszystkich sprawach dotyczących opieki nad nim. Tak więc również w pełni uwzględniając fakt, że granice postępowania prowadzonego na podstawie przepisów Konwencji wyznaczają te przepisy, interes dziecka (wykładany i stosowany z uwzględnieniem postanowień Konwencji - o prawach dziecka z 1989 r. - Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526; vide postanowienie SN z 16 stycznia 1998 r. II CKN 855/97) winien być pierwotną i naczelną wartością w nich przestrzeganą. Konwencja wprowadza także szczegółowy zapis, umożliwiający rozwalenie decyzja o zwrocie dziecka w aspekcie podstawowych zasad państwa wezwanego, dotyczących ochrony praw człowieka i podstawowych wolności (art. 24).

Tak więc orany współdziałające z rodzicem czy opiekunem w celu realizacji postanowienia o wydaniu mu dziecka, powinny mieć na względzie zarówno skuteczność, jak i szybkość działania w powyższych sprawach. Skargi uprawnionych rodziców wpływające do RPO wskazują jednak, że mają oni znaczne trudności w uzyskaniu pomocy sądu (dotyczy to zwykle braku informacji o obowiązującej procedurze umożliwiającej wykonanie orzeczenia sądu) oraz innych organów (uskarżają się głównie na brak współpracy z prokuraturą i policją w oparciu o art. 100 Kro, a niekiedy także art. 211 Kk) w wyegzekwowaniu orzeczenia. Zainteresowani wskazują, że sądy nie realizują swych własnych orzeczeń, a w całym wieloetapowym postępowaniu naruszona jest równowaga między przysługującymi im prawami, a uprawnieniami, jakimi dysponuje druga strona, zobowiązana do wydania dziecka (choć wydanie stanowi często tylko etap prowadzący do ustabilizowania sytuacji dziecka). Stan ten prowadzi do naruszenia zaufania do obowiązującego prawa i przyczynia się do przekonania o braku skuteczności wymiaru sprawiedliwości.

W związku z powyższym zwracam się o przeanalizowanie przez Ministerstwo Sprawiedliwości praktyki sądów w sprawach dotyczących wykonania orzeczeń o wydaniu dziecka (we wszystkich grupach tych spraw) w aspekcie sprawności postępowań. Będę także wdzięczny Panu Ministrowi za przekazanie w przyszłości informacji o wynikach takiej analizy:

po pierwsze - dla pełniejszego wykorzystania możliwości stwarzanych przez istniejące przepisy i uwzględnieniu tych ustaleń w działalności szkoleniowej Ministerstwa;

po drugie -- dla ewentualnego wskazania możliwości wprowadzenia w przepisach zmian w celu usprawnienia postępowania wykonawczego. Z uwagi na fakt, że bezprawne uprowadzenie lub zatrzymani: dziecka w świetle przepisów Konwencji haskiej z 1980 r. nie zawsze wypełnia ustawowe przesłanki przestępstwa określonego w art. 211 Kk, co ogranicza działania organów ścigania, będę

zobowiązany w szczególności za rozważenie możliwości doprecyzowania przepisów określających rolę prokuratora w kolejnych etapach postępowania dotyczącego odebrania dziecka (art.1089 - 1095^{1} Kpc).

Z wyrazami poważania

/-/ prof. dr Andrzej Zoll